

II. panel

Thomas Wegener Friis moderálása mellett *Christian Domnitz* tudományos kutató (Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR /BStU/, Berlin) kezdte meg a II. panel első előadását *A Stasi keleti blokkra gyakorolt befolyása. A kelet-német állambiztonsági minisztérium operatív csoportjai és azok együttműködése más állambiztonsági szolgálatokkal* címmel. A bevezetőben említést tett arról, hogy az állambiztonsági minisztérium számos kelet-európai országban állomásoztatott ún. operatív csoportokat, amelyeknek a jelenléte a fogadó országok illetékes hatóságai által is ismert volt. A csoportok feladatai relációnként változtak. Amíg a II. főosztály a Szovjetunióban tartózkodó NDK-állampolgár adminisztratív alkalmazottak, építőmunkások és egyetemi hallgatók megfigyelésével foglalkozott, addig egy másik csoport a lengyel belügyi folyamatokat figyelte meg Varsóban. Három másik csoport a Bulgáriába, Magyarországra és Csehszlovákiába tartó NDK-utazókat figyelte meg. Ezek a csoportok megpróbálták megakadályozni azt, hogy az NDK-állampolgárok ezeknek az országoknak a határain át Nyugatra távozzanak, illetve dokumentálták az NDK-állampolgároknak nyugati turistákkal lebonyolított találkozóit is. Domnitz hozzátette, az operatív csoportoknak a fogadó országok titkosrendőrségével folytatott kommunikációja jelzi a titkosszolgálatok közötti együttműködés mélységét – az operatív csoportok jelentéseinek elemzése lehetővé teszi, hogy megbecsüljük az együttműködési készséget, illetve a szembenállás és a kölcsönös bizalmatlanság mértékét. Az előadás áttekintést adott az „Együttműködés és ellenőrzés. A Stasi operatív csoportjai és a más állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködés céljai, működési elvei és mindennapi gyakorlata” címmel megvalósított kutatási projekt főbb eredményeiről.

Ezt követően *Georg Herbstritt* tudományos kutató (Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR /BStU/, Berlin) *Szövetségesekből ellenségek? A Securitate–Stasi kapcsolat, 1950–1989* címmel tartott előadást. Kiindulópontja, hogy 1964-ben a Securitate csakúgy, mint a román párt bizonyos szempontból függetlenedett szövetségeseitől. Meglepetésre azonban a Securitate később kísérletet tett arra, hogy újjáélessze a kapcsolatait a kommunista államok biztonsági szolgálataival. Nem teljesen világos azonban, hogy ezt miért tette. Herbstritt feltételezése szerint a Securitate meg akarta őrizni a függetlenségét, de nem akarta túlzottan felbosszantani szövetségeseit sem. Igen érdekes, ahogy erre a különböző partnerek reagáltak: amíg a kelet-németek nagyon szigorúak voltak, elutasították bármiféle együttműködést, a bolgárok és a magyarok ettől eltérően cselekedtek. A Stasi-akták között nem lehetett fellelni egyetlen utalást sem arra vonatkozóan, hogy a Stasi vezetése utasítást adott volna arra, hogyan kellene kezelni a román kezdeményezést. Ugyanakkor arra sem sikerült utalást találni, hogy valamilyen parancs tiltotta volna a Securitate-val való együttműködést. Mindössze néhány adat utal arra, hogy a Stasi főnöke, Erich Mielke megvitatta a román problémát KGB-s kollégáival. Ennek a vitának a részletei ugyancsak nem ismeretesek.

Végeredményben a Securitate kívülálló maradt a szövetségén belül, részben a függetlenségre való törekvése eredményeként, részben annak köszönhetően, hogy elszigetelődött a szövetségén belül. Az előadó a román esetet mindenképpen tanulmányozásra méltónak tartja, mivel mérceként szolgálhat a keleti blokkon belüli mozgásszabadságra, arra, hogy egy adott kommunista kormány saját döntéseket hozhasson egészen addig a pontig, hogy ezt hűtlenségnek értékeljék a többi ún. testvéri szocialista országban. Herbstritt úgy fogalmazott, hogy ami a román politikát illeti, a román vezetők saját útja egyáltalán nem vált a román nép javára. Az előadó véleménye szerint a Stasi 1989. decemberi állítása, miszerint a Securitate-val semmilyen formában nem valósított meg együttműködést, nem volt igaz, még akkor sem, ha ezen állításnak bizonyos elemei meg is feleltek a valóságnak.

A panel záró előadását *Slachta Krisztina* tudományos kutató (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára /ÁBTL/, Budapest) *A korábbi Német Demokratikus Köztársaság állambiztonsági minisztériuma operatív csoportjainak tevékenysége Magyarországon. A magyar és a kelet-német*

állambiztonsági szolgálatok együttműködése 1964 és 1989 között címmel tartotta meg. Az előadó szerint a Stasi magyarországi jelenlétét két szálon tudjuk figyelemmel követni: egyrészt a két állambiztonsági szolgálat aegységeinek a kölcsönös együttműködésén keresztül, amelynek keretében speciális egyezmények alapján közös akciókat, információcserét, technikai támogatást, tanulmányutakat és tapasztalatcseréket valósítottak meg. Másrészt az együttműködés speciális formájában, az ún. operatív csoportok egyre szélesedő skálájú tevékenységében, amelyekre csak utalások voltak a keretegyzményekben. Az operatív csoportok jelenléte, működésük sikere nem történhetett volna meg a baráti fogadó ország testvéri szolgálatai tudta és segítő szándéka nélkül.

Slachta hozzátette, hogy az együttműködés keretén belül nagyon gyakran magyar hatóságok végeztek el nyomozásokat NDK-állampolgárok esetében, akiket Magyarországon tartóztattak le. Az eljárások végeztével ezeket a személyeket a keletkezett dokumentációval együtt átadták az NDK hatóságainak. Az operatív csoportok élvezték a testvéri szervezetek vendégszeretetét, hiszen minden feltétel biztosítva volt a működésükhöz.

A kelet-német állambiztonság operatív csoportjai idővel egyre függetlenebbül tevékenykedhettek a keleti blokk országaiban, kivéve ez alól Romániát és Jugoszláviát. Magyar szempontból aktív és valós együttműködésről lehet beszélni, jóllehet az együttműködés szándéka egyre inkább csak a Stasi oldaláról nyilvánult meg, így fokozatosan aszimmetrikussá vált. Slachta szerint az együttműködés mind minőségben, mind mennyiségben torz képet mutat a kérdéses periódusban: miközben egyre több és több információkérés érkezett a Stasi-tól a magyar állambiztonsági szolgálatok felé, a kelet-német állambiztonsági szervek aktivitása Magyarországon egyre intenzívebbé és szakszerűbbé vált. Az előadó megítélése szerint megkérdőjelezhető az az elképzelés, hogy a biztonsági szervek közötti együttműködés a blokkon belül még a '60-as évek közepén is csak Moszkva utasítására és a KGB által aktív módon segítve valósulhatott meg.